

Artikkeli HIMANKA-lehti 1996

Kirjoittaja Tapio Salmela

Julkaistaan www.alnus.fi – sivuilla tekijän luvalla

Kun laivat olivat puuta...

Merenkululla on Himangalla pitkät perinteet, monet himankalaiset ovat meriä kyntäneet ja leipäänsä sieltä hankkineet. Monet ovat merille lähteneet ja palanneet, joskus niille matkoilleen jääneet. Harvemmassa ovat ne, jotka laivanvarustajina ja -rakentajina ovat uransa luoneet. Yksi heistä oli Mikko Mikonpoika Pöyhtäri (1841-1904), joka torpparin pojasta kohosi laivanvarustajaksi ja -rakentajaksi.

Kuten yleisesti siihen aikaan, vuonna 1840 oli maaseudulla torpparien ja itsellisten elämisen muodot ja ehdot kurjat, mahdollisesti heillä oli yksi lehmä. Sekään ei paljoa antanut maitoa, ainakaan talvella, ja se oli suuren osan vuodesta ummessa. Pienestä peltotilkusta tuli nipin napin leipä. Taloista piti saada kesätyötä vastaan viljaa eli förskottia. Voita oli joskus juhlina nisusta puhumattakaan. Perunoita kastettiin suolaveteen ja leivän särpimenä oli silakkaa, jos sattui olemaan.

Oton rakentaminen

Toisen aluksensa, Otto-kaljaasin, Mikko rakennutti itse. Tässä työssä hän toimi myös aluksen rakennusmestarina. Rohkeutta ja riskinottokykyä siinä tarvittiin ruveta rakentamaan sillä hetkellä Himangan suurinta alusta, vaikei ollut sitä ennen venettä kummempaa paattia rakentanut.

Hänellä oli vielä eräs pulma: laskutaito riitti vain yhteen- ja vähennyslaskuun. Sattui kuitenkin onnellisesti, että Uunilassa talvehti entinen merikapteeni. Siitä vain hänen tykönsä pyytämään, että voisi saada oppia vaativammissa laskutehtävissä. Asiaonnistui, ja syksyn ja talven opinnot riittivät tekemään motellista (pienoismallista) mitoituksen luonnollisen kokoiseen panturialaseen eli kaarten tekemiseen tarkoitettuun alustaan.

Kaljaasi rakennettiin vanhan yläasteen paikkeilla Sannalla olevalla telakalla eli liipillä. Se valmistui talven aikaan ja laskettiin vesille 1878. Kaljaasi oli 78 rekisteritonnia ja lastasi 170 painotonna. Siitä tuli hyvä purjehtija, jolla Mikko purjehti vuoteen 1900 asti.

Hanna seuraava alus

Toinen r/t:n Hanna-niminen kaljaasi rakennettiin vuonna 1885. Siinä olivat osakkaina myös J. Junel ja J. Montell. Töitä aloitettiin jo syksyllä 1884. Varsinainen rakentaminen alkoi 1885 ja miesmäärä oli suurimmillaan toukokuussa. Muistiinpanojen mukaan Hannan rakentamisessa oli töissä 49 henkeä. Tarvikkeiden hankinta aloitettiin yleensä juurakoiden hankinnalla. Niitä ostettiin yhteensä 335kpl hintaan 50p/kpl. Hirttä ostettiin 773 syltää eli 3092m ja tukkeja 30kpl. Hirsistä sahattiin laivan lankut. Sysiä käytettiin 59 tynnyriä lämmittämiseen ja kaarten ja lankkujen pasuttamiseen eli höyryttämiseen, jolloin niitä voi paremmin toivuttaa. Mastot haettiin Lestiltä ja Kannuksesta Hannilta. Tarvikkeista maksettiin 1945,90mk ja työpalkkoja 3290,85mk. Kokonaiskustannukset olivat yhteensä 5236,75mk

Onnellaan mies merta seilaa

Kaljaasi Otto palvelikin pitkään ja kunnolla. Onni oli sitä aina seurannut kaikessa. Mikolla olikin ollut tapana sanoa, että "onnellaan mies merta seilaa", lisäten tähän huomautuksen, että "turhaan ihmisen yritykset, jos ei Jumala anna siunausta".

Otton vuoden 1898 seilaukset: kesäkuun 13. lasti Vaasasta Kemiin, josta 29.6 lauttoja Turkuun. Elokuun 3. Pnä Turusta Vaasaan ja edelleen (Turusta) 20. pnä amerikkalaista öljyä Raaheen. 23. pnä öljyä Ouluun, 26. pnä öljyä Tornioon ja 28. pnä amerikkalaista öljyä Kemiin. Syyskuun 5. päivänä Simosta Raaheen. Syyskuun 18. pnä ripuhalkoja Lundberg (Vaasa) ja 26. pnä koivu ja ripuhalkoja kotihaminasta Vaasaan. Lokakuun 1. pnä kappaletavaraa Vaasasta Raaheen ja Kemiin. Lokakuun 29. pnä "heitettiin seilaus pois".

Isänsä ammattia jatkaakseen vanhin poika Janne oli suorittanut perämies- ja kapteenitutkinnot. Vanhuuden lähestyessä päätti Mikko vielä vuonna 1900 rakentaa uuden kaljaasin. Saman vuoden syksyllä Mikko myi Otton veljekset Pöyhtärille ja Sakari Pöyhtärille.

Mutta nyt sattui ikävä tapahtuma, Mikko oli tallettanut vuosien varrella säästämänsä rahat pankkiin. Aluksi ne olivat Suomen Yhdyspankissa, mutta myöhemmin hän siirsi ne Maanviljelys-Osake-Pankkiin, joka oli perustettu suomalaisuusasian eteenpäin viemiseksi. Tämä pankki teki kuitenkin vararikon. Siinä meni noin puolet tarvittavista rakennusrahoista, eli noin 7000 silloista kultamarkkaa. Tämä tapahtuma oli keskeyttää koko laivanrakennuspuuhan, mutta ystävien ja

tuttavien tuen ja lainojen turvin rakentamista jatkettiin. Laiva laskettiin vesille kesäkuussa 1901 ja sai nimekseen Frans.

Laiva oli suurin Himangalla valmistetuista aluksista. Pituus keulasta perään oli 28 m ja kliivarpuoman päästä perään 36 m. Maston pituus pohjasta oli 27 m. Se oli 95,54 rekisteritonnia ja lastasi 200 painotonna tai esim. kauraa 130 tonnia.

Kaljaasi Frans ulompana Liipillä eli entisen yläasteen kohdalla laiturissa ja miehet mastossa.

Kuva Olli Simosen valokuvakokoelmasta.

vinkkelirautaa, kanttirautaa, pulttirautaa, akselikankia ja sinkkivaijeria. Myös nauvoja tarvittiin: sinkkinaulaa, Norjan naulaa ja tamminaulaa. Nämä yhteensä maksoivat 500,60 mk. Ankkuri ketjuineen maksoi 565 mk. Purjekangasta meni 18 pakkaa ja purjelankaa 5 kg ja maksoivat yhteensä 729,18 mk. Purjeiden neulominen maksoi 128,35 mk. Trossi ja triivit maksoivat 860 mk ja tervat 66 mk. Laivan mittaukseen kului 25 mk. Koko aluksen kustannukset olivat yhteensä 14350 mk eli nykyrahassa noin 56000 euroa.

Ensimmäisen purjehduksen Frans teki elokuussa 1901. Sen vei silloin halkolastin Himangalta Turkuun. Matka alkoi Himangalta 20. elokuuta. Turkuun saavuttiin 2. Syyskuuta. Turusta Frans otti kaakelilastin Pietariin, jossa oltiin 15. Syyskuuta. Tuloja matkasta tuli 958,40 mk ja menoja

Janne lähetettiin tammikuussa 1901 ostamaan Toholammilta mastopuita muistikirjan mukaan mm. seuraavilla ohjeilla: "Maunu Mikko tietää puusta Porkolan mehtäsä, vaan jos mastopuita ei saa, niin pitää ostaa 86 jalkaa pitkä ja veistettynä noin 11 ja 12 tuumaa kanttiinsa = kööli. Ja sitten kelssin pituus 48-50 jlk ja paksuus noin 12-15 tuumaa, vähän selkävä. Kaikki petäjiä tai/eli honkia."

Mastopuita tuli. Kuitin mukaan neljästä mäntypuusta on maksettu yhteensä 32 mk. Muista tarvikkeista mainitaan: juurakoita 317 kpl 286,25 mk, tukkeja 318 kpl 725,40 mk, ja sysiä 597 kuutiojalkaa 116,65 mk. Tukkien sahaus maksoi 259 mk

Rautatavaraakin tarvittiin paljon: pultteja, muttereita, prikoja, litteää kankia,

ilman palkkoja ja ruokaa oli matkasta 311,25 mk.

Laiva oli rakennettu Jannea varten, mutta hän nukkui iäiseen uneen 1904. Mikko sairastui Jannen kuoleman jälkeen ja kuoli samana vuonna. Koska perheessä ei ollut merenkulun jatkajaa, kaljaasi Frans myytiin 1905 Sakari Pöyhtärille.

Kaljaasi Maija on tehty Fransin piirustuksilla, mutta puolta pienempänä. Himankalaiset Särkilän veljekset ovat rakentaneet Kaljaasin perinteisillä rakennustavoilla. Kesäisin Maijaa voi ihaila Lestijokisuulla laiturissa, entisen yläasteen luona Liipillä. *Kuva T-S.*